

A. 7914

1896 No 396.

16

8° min.

Hurimised

Geesti rahwa

muinas-ajast.

Kirjutanud

Dr. S. A. Hermann.

W. O.
DOCK

Turjewis.

„Postimehe“ trükk ja kulu.

1895.

Hurimised

Cesti rahwa

muinas-ajast.

Kirjutanud

Dr. K. A. Hermann.

Turjewis.

„Postimehe“ trükk ja tulu.

1895.

Възможно ли
...
Двадцатим

Дозволено Цензурою.
Юрьевъ, 3 Октября 1895.

Melanchlaenid.

Ajaloo uurijad ja armastajad teavad, et Greeka ajaloo-firjutaja Herodot oma aja-raamatu neljandas jaos ühest rahwast räägib, kelle nimi on melanchlaenid ehk melanchlained. Seda rahwast arwab Herodot Skyti rahwanaabriks. Kes aga Skyti rahwas olnud, ei teata täna päewani weel kindlasti: Üks osa õpetlasi arwab neid skytlasi nüüdiste wenelaste wõi üleüldse slaawlaste esiwanemateks, teine peab neid muißtseks Ugri-Soome sugu rahwaks. Kindlust selle üle saada on raske. Herodot, nagu kõik teised muinas-ajaloo firjutajad, ei ole

ühtegi sõna nende rahwaste keeltest, kelle üle ta kirjutas, meile järele jätnud ega üles kirjutanud, selle pärast on wõimata nende rahwust määrata. Herodot elas aastast 484 kuni 424 enne Kristuse sündimist, see on siis ligi 2300 aasta eest. Wäga lõbus oleks, kui ta oma kirjeldatud rahwaste keelest mõnegi sõna oleks üles pannud. Kuid seda ta ei ole teinud. Meie ei wõi siis muud midagi teha, kui seda puudutada, mis ta on kirjutanud, ja see ei ole palju.

Herodot kirjutab, et Persia kuninga Darius tahtis skytid, aga ka teised wanad rahwad skytlaste naabrukses nüüdsel lõuna-Wenemaal, enese alla heita. Nende naabri-rahwaste seas olivad ka melachlaenid. Uga selle rahwa nimi „melanchlained“ on puhast Greeka keeli sõna, sest „mela“- tähendab Greeka keeli „must“ ja „chlaine“ tähendab „kuub“, nõnda siis ei tähenda „melanchlaenid“ muud

midagi kui „mustad kuued.“ Et nüüd Eesti rahwa muinasaegne riie on must olnud, siis on neid õpetlasi olemas olnud, kes ütlesivad, et Herodoti melanchlaenid keegi muud ei ole olnud kui Eesti rahwa esivanemad.

Herodoti sõnumite järele ei ole kahtlane, et Skyti rahvas on lõuna-Benemaa rohu-lagedikkudes elanud. Nendest põhja poole minna, läbi Tauri, Agathyrsi ja Androphagi rahwaste, on melanchlaenid elanud, ja see kaalub umbes selle koha poole, kus praegugi Eesti rahvas elab. Nõnda ei ole siis õpetlaste arvamine just mitte ilma põhjuseta, kui ta ka mitte kindel ei ole.

Pääle selle ei tule unustada, et rohkem kui kahe tuhande aasta eest nüüdne Soome rahvas eestlastega üks rahvas oli. See on kahtlemata. Ka mõni muu Soome jugu rahvas võis see kord eestlastega üks rahvas olla. Et eestlased rahvas on, kes

wanu pruukisid mitu sada wõi tuhat aastat kinni peab, siis wõis neil küll ka enam kui kahe tuhande aasta eest must kuub rahmuslijeks riideks olla. Selle sees ei ole midagi wõimatut asja.

Enne näitafime, et sõna „melanchlaine“ puhas Greeka sõna on. Herodot ei ole siis ka rahwa enese nime mitte rahwa enese keelest wõtnud, waid on rahwast nõnda nimeetanud, nagu greeklased jeda rahwast nimetasiwad. Greeklased uimetasiwad aga muidugi rahwast selle järele, mis nendele kõige rohkem silma paistis, ja see oli must kuub.

Baneme nüüd sõna sõnalt üles, mis Herodot oma ajaraamatus melanchlaenide üle kirjutab. Sääal raamatus, neljandas osas, päätükk 107, loeme: „Melanchlained kannawad musteriideid, millest neil ka nimi on, ja käiwad

muidu oma elu-kombetes
skytide järel".

Nii lühike on Herodoti esimene
sõnum musta kuue rahva kohta.
Nagu näha, ei või sellest sõnumist
midagi sügavamalt otsust teha.

Uma sama raamatu 102. pää-
lülkis ei nimeta Herodot ka muud
kui melanchlaenide nime teiste rah-
waste seas, kes nüüdsel Wenemaal
elasiwad. Et selles lühikeses sõnu-
mis aga ka üteldud on, et melanch-
laenid oma elukombetes skytide järel
käiwad, siis on sellega juba õige
palju üteldud. Herodot kirjutab
õige pikalt skytide kombetest, mida
meie tema sõnumite järele võit
võime ka melanchlaenide kohta ar-
wata. Seda võike ei taha me siin
lugejate ette panna. Aga nimeta-
mata ei taha me jätta, et kui skytid
ja melanchlaenid ühe kombe rahwas
oliwad, nad siis ka küll rahwuse
poolest üks teisega võisiwad sugu-

lased olla ehk ka üks rahvas kahes suguharus. Skytidest ütleb Herodot, et nad sõjas wahwas rahwas olnud, nõnda oliwad seda siis ka melanchlaenid. Ka muudest elukombetest loeme, et skytlased kindlates linnades ei elanud, waid lagedal maal rohulaanes, nõnda siis ka elasiwad melanchlaenid jarnasel wiisil. — Pane meel tähele, mis Herodot melanchlaenidest ütleb.

Skyti mehed oliwad pikale sõjakäigule läinud Aasiamaale. Sõjakäik kestis täitja 28 aastat ja ulatas Persia ja Meda - (Madai-)maale. Suurt kasu ei saanud skytlased sellest sõjast; nad riisusiwad perslaste ja mada laste wara nii palju, kui nad ligi kanda jõudsiwad. Pikal ajal oliwad nende naesed kodus orjadega abielusje heitnud, sest et nad skytlasti koju ei oodanud, kes aga ometi wiimaks tuliwad. Persia kuningas Darius, kes pea terve Aasia enese alla oli heit-

nud, wõttis nõuukš skytlasti nende
koju karistama minna, et nendele
seda kurja kätte tajuda, mis nad
oma pital sõjakäigul perslastele tei-
nud. Seda kuulsiwad skytlasted ja
saatsiwad oma naabri-rahwaste juurde
saadikud kutsuma, et need rahwad
nendele appi tuleksiwad kuningas
Dariusse wasta. Saadikud püüdsi-
wad naabri-rahwaste kuningatele ära
seletada, et perslased ka muidugi
nende maale niisamati tulewad, selle
pärast olla tarwis skytlastega kokku
hoida. Need rahwad, kelle juurde
Slyti saadikud läksiwad, oliwad ni-
melt gelonid, budinid, sauromatid,
agathyrjid, neürid, androphagid, me-
lanchlained ja taurid, kõik tundmata
rahwad, kes nüüdsel Wenemaal ela-
siwad. Gelonid, budinid ja sauromatid
lubasiwad skytlastega Dariusse wasta
ühte heita ja sõjamehi abiks saata,
aga kõik teised rahwad, nende seas
ka melanchlaenid, ei lubanud mitte,

waid ütlesiwad, nagu Herodot sõna
sõnalt teatab, skytlaste saadikutele
nõnda: „Kui teie mitte esiti ilma
asjata ei oleks perslastega sõda al-
ganud, siis leiaksime meie, et teie
soow õige on, ja ei wiivitaks mitte
silmapiisku teile abi anda. Aga
ilma meieta olete enne seda Persia-
maad rööwimas käinud ja olete selle
maa üle nii kawa walitsenud, kui
jumal seda lastis. Nüüd äratab
seejama jumal perslasi, et nad teie
tegu kätte maksma tulewad. Aga
meie ei ole perslastele ial midagi
paha teinud, ja selle pärast ei taha
me ka nüüd nende kallale minna.
Aga kui nad waenlastena meile tu-
lewad, siis ei saa me seda sallima.
Seni oleme wait; aga wist ei tule
perslased meile, waid üksnes nende
juurde, kes neid on pahandanud.“
Nõnda oli naabri-rahwaste wastus
skytlastele, kes siis ilma naabrite
abita pidiwad läbi ajama. Wist

oli kolme rahwa, gelonite, budinite ja sauromatide, abi liig wähenen.

Darius tuli suure sõjawäega aastal 514 enne Kristust skythlaste maale, nõnda siis nüüdsele lõuna-Wenemaale. Et aga skythlastel kindlaid liinasid ei olnud, waid ferged onnikesed harwa külades, siis ei suutnud ka wägew Persia kuningas lagedas rohulaanes midagi ära teha, waid sõjawäel tuli peagi nälg kätte, sest et lagedal maal raste oli söögipoolist leida. Skythlased laastasiwad igal pool ka weel maa ära ja wäsi-tasiwad perslasi wäikeste kallale-tippumistega. Skythlased olivad ka teiste rahwaste, iseäranis melanchlaenide, üle pahased, et need neile abi ei lubanud, ja nad põgenesiwad Persia sõjawäe eest esiti melanchlaenide maale selle nõuuga, et perslased siis nende järele tulewad. Herodot kirjutab selle üle sõna sõnalt nõnda: „Sunnimarsjidel tuli Darius Skyti-

maale. Siin jattus ta Skyti kabe wäepsaga kofku, keda ta taga ajas, aga skytlasted oliwad ikka päewateed perslaste ees. Skytlasted põgenesiwad oma otjust mööda nende rahwaste poole, kes neile palatud abi oliwad keelanud, ja nimelt e s i t i m e l a n c h l a i n e d e m a a l e , kes skytlaste ja perslaste maale-tuleku pärast ehmatusesse ja hirmu oliwad jattunud. Säält läksiwad nad androphagide ja, kui ka need selle üle ehmatanud oliwad, siis neüride maale, kus ka kõik täis hirmu oli selle üle. Wiimaks põgenesiwad nad ka agathyrside juurde. Kui need oma naabrid ehmatatud ja põgenemas nägiwad, saatsiwad nad skytlaste juurde, enne kui need nende maale tuliwad, käskjala ja lasksiwad neile ütelda, et ärgu tulgu üle nende piiri, muidu tuleks taplus. Selle pääle läksiwad nad piirile, et waenlasti wägivalisega maalt eemal hoida.

Melanchlained, androphagid ja neürid aga hoidsiwad endid perslaste ja skytlaste tulemijel oma maal rahul ja wait, unustasiwad oma ähwardust ja põgenesiwad itka euant pöhja poole kõrbesse. Skytlased ei läinud nüüd mitte agathyrside juurde, kes ei lubanud, et keegi üle nende piiri tuleb, waid läksiwad Neüri-maalt, itka perslaste poolest taga aetud, oma maale tagasi." Nõnda on Herodoti sõnum, milles melanchlaenide nimi ette tuleb. Kuningas Dariuse sõjakäigust skytlaste maale ei tulnud midagi wälja. Kui ta wägi skytlasi mõne aja taga oli ajanud ja palju mehi lõuna-Wenemaa rohu-lagedikkudele nälja ja jänurätte kaotanud, pööras ta tagasi koju Aasiamaale.

Ülemal oleme Herodoti kirjadesest kõik kohad, milles melanchlaenidest kõnet on, sõna sõnalt ümber pannud, et lugejale wõimalikuks teha ise ot-

lustada. Rohkem kui ülemal antud kirjakohtades ei kõnele „ajaloo isa“ Herodot mitte pikemini melanchlaenidest. Paaris kohas on see nimi üksnes üks kord nimetatud. See sünnib nimelt 100. ja enne meelde tuletatud 102. päätükis. Esiti loeme 100. päätükis nõnda: „Tauria-maalt üles poole elavad skytid maa põhja pool, siis ida poole (wist Musta) mere ääres, siis õhtu pool Kimmeri wäina ja Mäoti (Ufowi) mere äärel, kelle kitsasse lahesse Tanais'i (Don'i) jõgi langeb. Mindakse Isteri (Donau) jõge mööda üles poole läbi säält kohtade, siis leitakse, et Skytimaa piir esiti agathyrjide, siis neüride, edespidi androphagide ja wiimaks melanchlainede maa külge ulatab.“ Siis loeme 102. päätükis: „Skytid nägiwad küll, et nad üksi Dariuse wäge mitte lüüa ei saanud ja saatsiwad selle pärast jaadikud oma naabrite juurde, kelle

kuningad siis koosolekut ja nõuu pidasivad selle suure sõjawäe pärast, kes nende maale pidi marssima. Need oliwad tauride, agathyrside, neüride androphagide, melanchlainede, gelonite, budinite ja fauromatide kuningad.

Rohkem kui neis nüüd kõik sõna sõnalt Cesti keelde ümber pandud kohtades ei ole melanchlaenide nime kujukil. Ühegi teise Greeka ega Ladina kirjaniku kirjades ei leia meie mujal melanchlaenide nime. Ta kaob pärasteste aastasadade jooksul koguni ära, nagu ka skytide ja teiste Herodoti nimetatud rahwaste nimedgi.

Kas wõime neist Herodoti kirja kohtadest arvata, et melanchlaenid Cesti rahwa esiwanemad oliwad? See'p see suur küsimus on. Üks osa õpetlasi arwab seda, teine mitte. Iga lugeja wõib nüüd ise ka otjustada, kas ta neid esiwanemateks wõiks arvata, sest et meie kõik

šõna šõnalt oleme ümber pannud, mis Herodot melanchlaenidest ütleb. Siin ei wõi me muud teha, kui arwamist arwamise kõrwa panna, sest et kindel wahe, see on mõned šõnad skytlaste ja melanchlaenide keelest, Herodoti poolest andmata on jäänud.

Tähele panna on, et Herodot kõiti nimetatud rahwaid ühte teise naabruses ütleb olevat. Ka teatab ta, et need rahwad on üks teist wäga hästi mõistnud, sest jaadikud käiswad ühe rahwa juurest teise juurde. Sõnum, et melanchlaenid on elukombete poolest skytide sarnased olnud, ei ole ka tähtsusetu, nagu juba ütlesime. Meie wõime üsna kindlasti arwata, et skytlaste kombed ja keel umbes nii palju üks teisest lahkuwad, kui Soome rahwa kombed ja keel Gesti rahwa kombetest ja keelest lahus on. Skytlane wõis melanchlaenlast umbes ka nii palju mõista, kui soomlane eestlast mõistab, sest et

nende keeled ühest kännust on. Herodot on küll mõned sõnad ja inimeste nimed skytlaste keeli üles pannud, aga on neid nii Greeka keele järele moonutanud, et neist suuremat Skyti juurt järel ei jää*). Edespidi wõime kord weel sellest kõneleda. Waewalt wõib asi teisiti olla, kui et kõik Herodoti nimetatud rahwad, keda ka meie oleme nimetanud, wist wana Mongoli-Ugri sugu on. Herodot jutustab ka, et: „skytide ja

---

*) Herodot kirjutab: „Amazonid on skytide juures «oeropata», mis greeklased „meestemõrtsukat“ ümber panewad, sest „oer“ on Skyti keeli „mees“ ja „pata“ on „tapma.“ — Amazonid on sõjapidajad meesteta naesed. Hunfalvy seletuse järel on „ghor, ior“ nii palju kui „mees.“ Sõna „pata“ wõib ümberpööramisel wõi ka Herodoti wigasel keeletundmisel wäga hästi Cesti sõna „tapa“ juurega üks olla, nõnda siis wõiksime sõna „oeropata,“ mis Herodot on tõesti Skyti keelest üles kirjutanud, Cesti keele abil seletada.

Stytimaal elawate greeklaste ütelse järele muudab end iga neürlane aastas korra mõne päewa pääle hundiks ja wõtab siis jälle inimese näo." See on just seesama usk, mis ka Eesti muinasjutus nii jagedasti leida inimestest, kes „libahuntideks" muutuvad. Ka ütleb Herodot neil rahwastel kõikidel kuningad olemat, mis aga sugugi ka Mongoli-Ugri sugu kohta wõimata ei ole. Wõtame weel siia juurde, et melanchlaenid ühest „jumalast" rääkinud, keda ju Eesti esiwanematel ka on olnud; siis weel et nendel „mustad kuued" olnud ja et nende eluase Eesti rahwa nüüdse eluaseme poole kaldub; siis, et ka lõuna-Benemaal Soome sugu rahwaid on elanud, kes wiimaks bulgarlasteks ja teisteks slaawlasteks muutusiwad, nagu see kindel on; mõtleme weel, et Eesti ja Soome keeles mõnda Greeka keele sõna on leida, mis wist muinasajal on Styti keele

laudu meile tulnud (Greeka keeli pais, Cesti keeli pois; Greeka keeli onkos, Cesti keeli õng; Greeka keeli ois, Cesti keeli oisu; Greeka keeli poimen, Soome keeli paimen = karjane jne.); mõtleme siis weel, et ka Greeka laulus mõnda on, mis Cesti rahwa-lauluga sugulane ja selle pärast endise Greeka rahwaga kokkupuutumist näitab: siis ei wõi meie teistiti arwata kui, et: wanad muinasaja melanchlaenid muud ei ole kui Cesti esivanemad, ja et kõik Herodoti nimetatud rahwad muinasaegne Mongoli-Ugri-Soome sugu on olnud.

L ä h e n d u s. Siin seletuses on lugu nii, et „melanchlaine“ sõna teine kord „melanchlaen“ on kirjutatud. Greeka keeli on sõna „melanchlaine“ ja Ladina keeli „melanchlaen.“ Jutus on Ladina ja tõlgetes Greeka sõna tarwitatud.

II.

Cesti nime algusest.

Igale eestlasele, kes oma sugurahwa minewiku, olewiku ja tulewiku üle järele mõtleb, on see iseäranis tähele pandaw küsimus: Kust on see tulnud, et meie rahwa nimi Cesti rahwas ehk eestlased on? Cesti rahwa ajalugu ei ulata kindlasti kaugemale tagasi kui üle 800 aastat. Kõik, mis üle selle tagasi ulatab, ei ole enam kindel, wähemalt mitte nii kindel, kui seda teadus nõuab. Meile on teada, et melanchlaenisid, kes juba ligi pool tuhat aastat enne Kris-

tust on elanud, on Gesti rahwa esivanemateks peetud ja mõnelgi poolt weel peetakse, nagu ka meie nende seas oleme, kes seda kindlasti peavad. Meie kindel arwamine on ka, et küll waewalt keegi seda suudab tõendada, et see teifiti olnud. Aga melanchlaenide nimi kadus ajalooft ära.

Rooma linnas elas pärast Kristuse sündimist aastast 54 kuni 117 üks suur mees, kelle nimi oli Tacitus. See mees kirjutas hulga kirjasiid, millest suur jagu meie ajani on ulatanud. Teistest tema kirjadest ei taha me siin kohal rääkida, kuid üks on meile iseäranis tähtjas, mille päältkiri on „Germania.“ Nagu sellest sõnast näha, käib see kiri Saksamaa kohta, sest weel nüüdse Saksamaa nimi on Germania, ning sõnad sakslane ja germanlane on ühe tähendusega.

Oma selle-nimelises kirjas kõneleb Tacitus õige pikalt Saksamaast, nagu see maa umbes Kristuse sündimise ajal oli. Tal on mõndagi teatada, mis ta germanlastele ehk sakslastele kiituseks arwab, mõnda ka laituks. Ütsitud Saksa rahwa suguharud nimetab Tacitus kõik nimedega — muidugi teada esiti need suguharud, kes Italia-maa ligemal, ja siis aega mööda need, kes kaugemal elasiwad. Kõigist nendest ei ole meil siin asja kõneleda, kuid üks tükk Tacituse raamatust on iseäranis meile tähtjas, ja see on nimelt see kirja kohta, kus *Gesti* nimi esimest korda leida ja lugeda on. Et see igale eestlasele tähtjas peab olema, see on kerge mõista. Meie teeme siis kõige paremini, kui Tacituse teatuse *Gesti* nime kohta tema enese sõnadega Sa-

dina keelest Gesti keelde paneme ja selle juurde ka jeda lisame, mis Tacitus soomlastest (fennidest, finnidest) ütleb. Kui Tacitus kõik Sakjamaa rahwa suguharud on kirjeldanud, siis kõneleb ta ka mõne sõna juionidest (Svea ehk Schwedi, see on Rootsi rahvast), keda ta ka germanlaste jekka loeb. Selle järele tuleb ta siis eestlaste kohta kõnelema, mis just meie rahwa nime kohta käib, ja selle kohta panemegi sõna sõnalt ümber. Tacitus kirjutab siis nõnda:

„Teine pool juionisid on teine meri, must ja pea liikumata, millest maa ümber piiratud ja sisse rajatud — selle pärast arvata on, et looja minewa päikese wiimane paiste hommiku päewatõusuni wältab — nii hele, et ta tähed tumestab; ka arwab rahwa usk, et tõuswa päikese heli on

kuulda ja jumalate näod ja kiired pää ümber näha on. Siia maani, kui jutt õige, ulatab loodus. Sest juba paremat kätt Suevi mere kaldal on a e s t i d e r a h w a d merest loputatud (puudutatud), kessel suevide kombat ja riided on, keel Britannia keelele lähem. Nad auustawad jumalate ema. Oma ebausumärkideks kannawad nad kultide kujusid: see teeb sõjariistade ja iga muu kaitse asemel jumalate ema auustajat kindlaks, ka waenlaste keskel. Harm on raua, sage nuiade tarwitamine. Põllu- ja teist puu-wilja kaswatawad nad suurema hoolega kui germanlaste tuntud tuimusega (kõrku sünnib). Aga ka merd otšiwad nad läbi, ja nemad on ainsad, kes mere-waiku, mida nad ise glaejum nimetawad, wee mada-lustest ja kaldalt eneselt koguwad.

Ei ole ka nendest, kui barbari-dest, mitte küsitud ega katsutud, mis loodus ja põhjus seda siigitab; kaua aega lamas waik mere muude wäljaheidete hulgas, kuni wiimaks meie (roomlaste) uhtuse-ajamine talle nime andis. Nad ise ei tarwita seda (waiku): toorelt kogutakse teda, walmistamata toodakse ta meile, hinda wõtawad (aestilased) imestades wastu. Aga tunda on, et see puu-waik on, sest üksikud maa-elajad ja lendawad loomad on jäänud näha, kes wedelusseesse finni on jäänud, mis pea kõwaks tardus. Ma usufin jelle pärast, et nagu hommitumaa kõrbetes, kus wiirukit ja balsamit wälja higitseb, ka õhtumaal wiljalisi metsasalku ja hiisi on; ja mis sellest ligida päikese kiirtest wälja waotatud ja jookswaks on tehtud, langeb lähedasse merde, ja marude wõi-

mul heidetatje see teiſele poole
kaldale. Kui mere-waigu loomu
tule läbi katjud, ſiis hakkab ta
nagu peerg põlema ning annab
raſwaſt ja haiſwat leeki; ſiis
ſittub ta pigiks ehk waiguks.

„Suionide järele tulewad ſi-
thonide rahwatuwid. Kõiges muus
nende ſarnased, on nendel wah-
e ühes, et üks naene nende üle
walitseb: nii kauge ei ole nad
üksnes wabaduſeſt, waid on ka
ſulase-põlweſ hukka läinud.

„Siin Suevia ots. Kas ma
peucinide ja wenedide ja fennide
rahwad germanide wõi ſarmatide
ſekka pean arwama, jelle üle olen
ma kahe wahel. Alga peucinid,
keda mõned baſtarnideks hüia-
wad, on keele, riide, eluafemete ja
majade ſiſſeſeade pooleſt nagu ger-
manid: roojus kõikide juures ja
laiſkus ülematel; jega-abielude
läbi on nad natuke ſarmatide

kareda näo poole inetud. Wenedid on palju nende kombeteist enestele wõtnud; sest, mis peucinide ja fennide wahel metsasid ja mägesid on, käiwad nad rööwikäitudel läbi. Siisgi arwatakse neid weel germanide sefta, sest et nad kindlad majad ehitawad ja kilpifid kannawad ja et neil hää ja wilgas jalawägi on, mis kõik sarmatide juures teisiti on, kes wantritel ja hobuste seljas elawad. — Fennid elawad imelikus metsolekus, inetus waejuses, ei sõjariistu, ei hobuseid, ilma majata ja õueta. Toiduks on rohud, riideks nahad, sängiks maa. Üksnes noolte pääl on nende lootus, neid teritawad nad raua puudusel kondiga. Seesama jaht toidab mehi ja naisi; sest need saadawad igale poole mehi ja nõuawad osa saaki. Ka ei ole nen-

del ka lastelegi metsaloomade ja wihma eest warju, kui et puu-
 oksadest wõrku punutud ulualust
 leiawad. Sinna tulewad noo-
 red mehed; see on raukade
 wari. Aga nad arwawad seda
 paremaks, kui et põllul ohkawad
 ja maja tööl endid waewawad, oma
 ja wõõra wara kartuse- ja loo-
 tusega ajawad. Mureta inimeste
 wastu, mureta jumalate wastu
 on nad kõige raskema asja kätte
 saanud, et neil enam soowigi
 ei ole. — Mis weel on, see on
 muinasjutu sarnane: et hellusidel
 ja orionidel inimeste nägu, aga
 metselajate ihu ja liikmed on.
 Selle jätan ma järele katsumata
 ja waatamata.“

Nõnda on Tacituse sõnad.

Tacituse sõnumid A e s t i
 r a h w a s t on pärast ajalooš
 Gesti rahwa kohta tähendatud.
 Ennemini, mil rahwateadus weel

nii kindlal järjel ei seisnud, kui praegusel ajal, ei kahelnud keegi, et Tacituse Aesti rahvas keegi muu oleks, kui praegune Eesti rahvas. Wiimastel aastakümnetel sai asi teiseks. Kui rahwatõugude uurimine oli tõeks teinud, et Eesti keel sugugi Saksa ega Wene keelega ega ühegi nende sugulasega ühest juurest ega tüvist ei ole, waid et ta Ugri-Soome-Mongoli keeltega ühest kännust on, nõnda siis ka Eesti ja Soome rahvas hoopis teist tõugu on kui Indogermani rahwad, hakkas ka ühe jao õpetlaste hulgas kahtlus tõusma, kas Tacituse sõnum Aesti rahwa kohta ka tõesti praegust Eesti rahvast nimetab wõi mõnda koguini teist rahvast. Mitme õpetlase otsus oli wiimaks: Tacituse „aestid“ ei ole mitte praegused eestlased, waid nad on

üks Germani (Saksa) sugu rahwas, kes Tacituse ajal Lääne-mere äärtel elas, mitte väga kaugele lõuna poole praeguste eestlaste maalt; need aegtid on oma nime kaotanud, ja eestlased on selle nime siis aastasadade jookkul enestele saanud. Need õpetlased ütlesiwad ka, et praeguste eestlaste mererand ialgi ei olla mere-waitu (hernsteini) wälja heitnud, waid jeda olla üksi sakslased kogunud, ja mere-waigul ei olla. Eesti keeles nimegi (sest Tacituse antud nimi „glæsum“ näib Saksa sõnaga „Glas“ üks olewat, millest ka Eesti sõna „klaas“ on wõetud, mis ju Eesti keele oma ei ole). Ka ei olla Tacitus mitte ühte Eesti rahwast nimetanud, waid ta ütleb „aegtide rahwad“, see on siis mitu rahwast, kes jeda nime on kand-

nud. Nende õpetlaste juurde, kes enamasti sakslased olivad, tuli ka mõni Soome õpetlane, kellest iseäranis nimetada ajaloo uurija senator professor Dr. Urxö-Roskinen; ka selle arvamine on, et soomlased ja eestlased Tacituse ajal üks rahvas on olnud, ja Tacitus on neid mõlemaid koos „fenni“ nimega nimetanud, millega neid Lääne-Euroopas veel praegugi nimetatakse. Sellega on siis nende õpetatud meeste poolt kindel otsus tehtud, et Tacituse aegtid mitte praegused eestlased ei ole.

Uga sel ajal on ka oma teine külg, mis need õpetlased mitte küllalt ei ole tähele pannud, ja see on nimelt esiti see, et Cesti nimi ühesgi kirjas ega raamatus mõne muu rahwa oma ei ole olnud, kuid üksnes Cesti rahwa oma. Ja selles on alati

kõik ühel nõuul olnud, et Gesti
 rahwa praegune nimi jeesama
 „Aesti“ nimi on, mis Tacitus
 nimetab. Ühesgi kirjäs ei ole
 ülewal seisnud, et Gesti nimi
 oleks enne mõne Saksa wõi
 Slaawi rahwa suguharu pärast
 olnud. Ka Tacitus ei ütle
 otsekohe wälja, et aestid ger-
 manlased on olnud, aga tema
 sõnadest, mis meie lugejale
 oleme ette pannud, wõib seda
 küll arvata. Et mere-waigul
 Gesti keeli nime 'pole, see ei
 tähenda midagi. Sõna „taewas“
 ei ole ka Gesti keeli nimi, ega
 selle pärast ometi muinasaja eest-
 lastel taewa nimigi olemata
 olnud. Keeled unustawad sage-
 dasti eneste nimed ära ja wõ-
 tawad wõõrast keelest nimed
 iisna tuntud asjadele. Ka on
 teada, et nii hästi Kuura= kui ka
 Siwimaa rannas on küllalt

mere = waifu leitud, ja Cesti rahwas on siis jeda asja wäga hästi tundnud. Roomlastele oli mere = waif muidugi kõige tähtsam, mis eestlaste maalt neile toodi ja müüdi, sest sellest wõiswad rikkad roomlased ilusaid ehte ja kaunistuse asju valmistada; selle pärast räägib ka Tacitus rohkem mere=waigust kui aestidest enestest, mere=waigu toojatest. Tacituse sõnumist on lugeda, et ta wäga puudulikult neid rahwaid ja maid tundis, kellest ta kirjutas. Zuba sõnum „mustast ja pea liikumata merest“ on muinasjutu sarnane. Iga üks teab, et niisugust merd ei ole ialgi olnud, waid meri oli Tacituse ajal niisama sugune, kui ta praegu on, selle juures ei ole kahtlust. Tacitus teab üksi jeda nimetada, ja see on õige, et meil põhjamaal su-

wel ööd lühikesed ja walged on, et siis „looja minewa päikese wiimne paiste hommiku päewa tõusuni wältab“, sest seda on tõesti meie juures juwistel öödel, kuna Saksamaal juba ööd ka juwel pimedad on, see Tacituse ütetus ka siis Saksamaa kohta ei sünni.

Et meie rahwas päikest jumalate käes on arwanud olewat, see sünnib ka Gesti rahwa kohta, sest seda tõendab meile juba ilus wana usu muinasjutt Roi-dust ja Amariust. — Ei käi see sugugi Gesti rahwa wasta, kui Tacitus ütleb, et Aesti rahwaid mitu olnud. Tacitus tundis rahwast puudulikult ja arwas iga suguharu wõi maakonna rahwast iserahwaks, nagu liiwlased ja kuralased, kellest esimesed juba suremas, teised juba surnud ongi, aga Tacituse ajal täiesti elasi-

wad ja ka praegust Kuramaa randa täitsiwad. Need on aga kõik Gesti sugu rahwad olnud, ja lätlased on alles ammugi pärast Tacitust nende asemele tulnud.

Kõige tähtsamad sõnad, mis Tacitus on kirjutanud, on järgmised: „Paremat kätt Suevi mere kaldal, merest loputatud, on aegside rahwad, kellel suevide kumbed ja riided on, keel Britannia keelele lähem.“ Neis sõnades on-gi Gesti nimi kõige esimest korda maailmas nimetatud. Me ütlesime juba, et keegi, ei õpetlane ega muu mõtleja, selle juures ei kahtle, et see nimi seesama on, mis Gesti rahwas praegu kannab. Sest ei ole midagi wigas, et Tacitus seda nime „Aesti“ ja meie nüüdsel ajal „Gesti“ kirjutame, see on paljalt kahesugune kirjawiis ühele sõnale. Aga kohe lisab Tacitus

juurde, et aestidel suevide (sui-
onide, rootslaste) kombed ja riie-
ded on. Tacitus on siin jälle
muidugi liig ruttu teatanud,
mida ta ometi täiesti teada ei
wõinud, sest nii hästi suiionidest
kui aestidest olivad kuulsa kir-
jamehe teadused tumedad. Siisgi
koguini ei ole ta mitte sihist
mööda lastnud: Ehk küll roots-
lased Germani ja eestlased Ugri-
Altai (Soome-Mongoli) tõugu
on, sellegi pärast on nende seas
juba wanast hallist muinasajast
saadik palju sarnadust olnud;
see tuli nimelt sellest, et mõlema
rahwa eluasemed on wiisisti ehk
paar tuhat, wõib ka olla weel
enam aastaid, üks teise kõrwal,
kõigest kitsas meri wahel, olnud,
ja selle läbi wõis kombetes ja
riietes küll sarnadust olla ja
tekkida. Tõesti ei wõi meie sa-
lata, et praegugi oma jagu

Cesti kumbeid ja riideid Rootsi omade farnased on, ja kes mõlemaid rahwaid wõrdleb, saab seda leidma. Aga Tacitus kirjutas weel ühe ütlu juurde, mis sugugi eestlaste kohta ei näi sünnidivat — nimelt, et aegade „keel Britannia keelele lähem“ olla. Britannia keel on Inglise keel nüüdsel ajal, aga Tacituse ajal ei olnud Britannia- ehk praegusel Inglise-maal mitte praegune keel, sest ajaloost on meile teada, et praegused inglased alles 7. aastajal pärast Kristust on Britanniasse, see on Inglise-maale, läinud. Tacituse ajal oli Britannia-maal koguni teine keel, ja see oli wissisti Kelti keel. Nüüd ei ole aga siin küll mingisugust kahtlust olemas, et Rooma kirjanik Tacitus Britannia ega Cesti keelt mõistnud ega kuulnud ei ole. Tema ei wõinud

siis muud kirjutada kui teiste wiist laewaga reisijate kõrwa järele, kes ka kumbatgi keelt ei mõistnud ja kelle kõrwas Britannia Kelti keel küll wõis sarnaselt kõlada kui Gesti keel, ilma et kumbalgi keelel ka kõige wähemat sugulust oli. Selle sarnase kõla kohta käib küll siis Tacituse ütelus, et aestide keel Britannia keelele „lähem“ on.

Nüüd tuleb weel see asi seletada, miks eestlased endid mitte ise algusest saadik Gesti nimega ei ole nimetanud, waid üksnes teised rahwad neid seda wiisi nimetasiwad, kuna eestlased ise enestest ütlesiwad, et nad *M a a r a h w a s* on, see on inimesed, kes oma=maal elasiwad, milles kõik muud wõõrad oliwad. Just see lugu, et eestlased endid ise mitte nii ei nimetanud, on ühte osa õpetlasi ajanud ütleva, et

Geesti nimi enne mõne teise rahwa oma on olnud. Aga ka see põhjus langeb sügavamalt waadates koguni ära. Ka siis, kui Geesti rahwas end ise nii ei nimetanud, mõis Geesti nimi teiste rahwaste juus ikka Geesti rahwa nimi olla ja on ka olnud, ning üksigi ei suuda seda tõendada, et see mitte nõnda ei ole olnud. Ka on eestlased selle nime — kui ka pärast poole — omaks tunnistanud ja enesetele wõtnud ning nimetawad endid praegu nii. Et üks rahwas wäga hästi muude rahwaste seas muu nimega wõib olla, kui ta end ise nimetab, seda tunnistab iseäranis Soome rahwa nimi teiste rahwaste juures. Tacitusest jaadif praeguse ajani on soomlasi „fenniks“ ehk „finniks“ nimetatud, ja keegi maailmas ei ole selle juures kahe wahel ol-

nud, et „fenni“ ehk „finni“ nimi soomlasi tähendab, aga ialgi ei ole soomlased seda nime ise enesest tarwitanud, waid nad hüüawad endid „Soome“ rahwaks ehk „soomlasteks“ („Suomen kansa,“ „suomalainen“). Ka praegu hüüatakse soomlasi pea kõigi teiste rahwaste poolest „finnid,“ ja soomlased ei mõtlegi selle pääle endid nii nimetada, ning siiski on „finni“ nimi nende oma. Riisamati on ka Gesti nimi Gesti rahwa oma olnud, ilma et eestlased seda ise pidiwad alati tarwitama.

Siis tuleb weel üks raske lugu seletada. See on just see lugu, mis Gesti ja Soome rahwa wahel on: Kui Tacituse aegtid tõesti eestlased ja Tacituse fennid tõesti soomlased on, siis ei wõinud ju eestlased ja soomlased üks rahwas olla, kuid ei ole mingit

kahtlust, et mõlemad Gesti ja Soome wennas-rahwad Tacituse ajal nii hästi kui üks rahwas on olnud. Kuda sünnib see kokku? Tacituse järele peaksiwad nad ju täiesti ise-rahwad olema. See näib küll väga raske olewat, aga ei ole ometigi. Kõige päält on see liikumata tõde, et Soome rahwas juba Tacituse ajal praegusel Soomemaal elas. Niisama tõsi on ka, et Gesti rahwas juba ka Tacituse ajal praegusel asukohal ja osalt weel enamgi lõdne poole Kuramaal on asumas olnud. Tacitus, kes oma sõnumid nende laewameeste teadete järel kirjutas, kes kudagi wiisi Gesti ja Soome randadesse tulnud wõi sattunud oliwad, ei wõinudgi teist teha, kui neid kaheks rahwaks arwata, sest et tema ju Gesti-Soome keelt sõnagi ei osanud, mis ainsasti talle rahwa õige

jagamise oleks õpetanud. Koguni loomulik on siis, et Tacitus eestlasi ja soomlasi tahets rahwaks arwas, kuna nad nii hästi kui üks rahwas olivad, sest Gesti ja Soome keele wahel oli Tacituse wahel küll palju wäiksem kui praegu, aga olemas oli ta siiski. See wahel wõis ehk niisugune olla, kui Wõru ja Tallinna murde wahel praegu on, see on, soomlane wõis eestlast küllalt mõista, kuna nüüd see sõna ega mõtte poolest ilma õppimata wõimalik ei ole. Keele-murdeid on kahtlemata Tacituse ajal niisama olnud, nagu neid nüüdgi on. Nõnda siis ei tee Tacituse wahetegemine Gesti ja Soome rahwa wahel asja milgi kombel raskest.

Nüüd aga tuleb weel üks asi tähele panna, ja see on nimelt see: Tacitus kirjeldab Gesti rahwast nagu rikkamaks, targemaks,

haritusk, kuna ta Jenni eht Soome rahwaft wäga waejek, wiletjak, alatuk teeb, kessel ei majasid, ei jängisid ega riideidgi ole olnud. Ka see möte on ekfitus. Tacitus ei kirjuta ka eestlaste üle, nagu oleks neil rikkust ja haridust rohkem olnud kui soomlastel, waid teatab kõigest, et nad merewaike korjanud ja selle eest roomlaste käest midagi teeninud. Muidu oliwad mõlemad rahwad küll üsna ühte wiisi. Ka ei wõi me ütlemata jätta, et Tacituse kirjeldus Soomemaa kohta rohkemat oja muinasjutu moodi on. Roomlastele oli kõik, mis maailmaft neile tunda oli, wõõras ja imeelik, ja ka Tacitus ei olnud ebausklikkudest ja weidratest arwamistest waba, nagu näituseks, et soomlastel mingit soowi ei ole olnud ja tundmata hellusidel ja orionidel inimeste näod ja mets-

elajate kehad olnud! Et jääraſt
aſja ei võinud olla, ſeda ei ole
kellelegi nüüdsel ajal raſke arvata.
Kui ſoomlaſed juſt nõnda olekji=
wad elanud, nagu Tacitus kirju=
tab, ſiis oleks neid põhjamaa
kiilm ammugi ära võtnud. Aga
et ſeda ei ole ſündinud, ſiis
olivad neil ikka veel niisugused
ulualused wõi hooned wõi ka
koopadgi, kuſ elada wõimalik.

Üks teatus aga, miſ Tacitus
aestiðeſt iſeäranis teatab, on ſee,
et nad agarad põllumehed olnud,
hoopis rohkem kui ſee german=
laſte tuntud tuimusega koku
jünnib. Germanlaſed ei ole wa=
nal ajal agarad põllumehed ol=
nud, ſee on teada, ja ſeda teatab
ka Tacitus, aga eeſtlaſed on, mi
kaugele kui ajalugu tagaſi ulatab,
ikka tublid hoolitad põllumehed
olnud. Selle päraſt jünnib ka
Tacituſe ſõnum iſeäranis häſti

Geesti esiwanemate kohta ja teeb sõnumi seda kindlamaks, et Tacituse aegtid tõesti praeguste eestlaste esiwanemad on olnud. See sõnum on siis iseäranis tähtjas.

Põllutöö on eestlaste kõige armjam töö esiwanemate ajal olnud ja on seda praegu weel.

Tennidest ei teata Tacitus mitte, et nad põllutööd on teinud. Ta teatab koguni, et nad puu-oksadeft pununud ulualuses warju leiawad ning seda paremaks arwawad, kui et põllutööl ohkawad ja majatalituses endid waewawad, oma ja wõõra wara kartusega ajawad. Tennid ei ole siis Tacituse teatuse järele mitte põllutööd armastanudgi, kuna aegtid just suured põllumehed oliwad — enam kui see „germanlaste tuimusega“ kokku jündis. See Tacituse sõnum wanadest soomlastest ei ole muidugi kin-

del. Raske on uskuda, et fennid sugugi põllutööd ei teinud, nagu ka see täiesti võimata on, et neil muud varju ei olnud kui puut-oksjadest punutud ulualused, mille sees neid põhjamaa külm oleks wiskiästi ära wõtnud, nagu juba üteldud. Soomemaa külm on ju tuntud wiisi väga kare ja kange. Soomlased wõiswad ju küll ka jahiga ja kalapüüigiga endid üles pidada, mis Soomemaa hulga järwede pärast ka wõimalik oli. Siia juurde tuli weel, et Soomemaa ka looduse poolest põllutööks vähem kõlblik oli kui Gestimaa. Ja kui ka tõesti soomlased nii palju põldu ei harinud kui eestlased, siis ei ole see ju milgi kombel tõendus, et aestid ja fennid üks rahwas ei olnud. Ühel rahwal wõib ju väga hästi üks osa põllutööd armastada ja teha ja

teine osa end muud wiisi elatada, nagu näituseks kala-püügi-wõidjahiga. Aestid on põllumehed olnud, see Tacituse sõnum on wiisisti õige. Ka saiwad rannaeestlased roomlastelt mere-waigu eest raha. Kuda nad seda „glacsum“ nimetasiwad, ei tea ütelda, Siisgi on wäga wõimalik, et nad selle nime Germani keelest wõttsiwad, nagu nüüdsesgi Gesti keeles „klaas“ on Saksa sõnast „Glas“ wõetud. Goti = Saksa keeli sõnu on juba enne sakslaste jüra-tulekut Gesti keeles olnud, selle poolest ei ole kahtlust. See mererand, mis Pärnu alt algab ja Riia-Diibawi juurest edasi Sakfamaa fiske Memeli ja Stettini linnadeni ulatab, on ju kõik muište mere-waigu (bernsteiini) rand olnud, ja oli Germani keeles asjal nimi, wõeti see ka Aesti keelde.

Tacitus teatab meile veel kolme rahwa nime, kes wäga meie osawõtmiist äratavad. Need on peuciniid, venedid ja sarmatid. Kes olivad need rahwad? Peuciniidest ei tea midagi ütelda, ning üksnes arvata wõiks, et nad venedidega sugulased on. Aga venedidest on meie aruist koguni kindlasti teada, kes nad on. Need ei olnud keegi muud kui praeguste wenelaste esiwanemad, ja nende Ladina nimi „venedi“ ei ole muud kui praegune „Wene“ nimi. Nimed „venedid“ ja „wened“ ehk „wenelased“ on üks ja seesama sõna, mis meie veel nüüd „Wendi“ rahwa nimes leiame, kes keht Sakjamaad elab, aga kelle keel Wene keelega ligidalt sugulane on, siis ka „Wieni“ ja „Wenedigu“ linnade nimedes, mis muiste Wene ehk Slaawi sugurahwaste poolest on põhjendatud. Terwe Slaawi sugu kandis Ta-

cituse ajal „venedi“ nime, ja eestlaste ning soomlaste juus on see nimi wenelastele praegu veel jäänud, kuna wenelased ise on enestele teise nime võtnud „russij, russkij, Rossija, rossianin,“ mis ilma kahtlemata „Rootsi“ nimega sugulane on, kust Wene esimesed walitsejad Kurik, Sineus ja Truwor tulivad. Tacitus arwab, et venedid Germani sugu olnud. Tõsi on küll, et wenelased ja sakslased üks Indogermani tõug on, aga üks rahvas ei ole nad ialgi olnud. Nendest jutustab Tacitus, et nad fennide maal rööwikäikudel käinud. See sünnib wana muinasajaga kokku, mil ju ikka üks naabrirahvas teist laastamas käis. — Hoopis teist tõugu rahvas on sarmatid. Need arwavad õpetlased ühel häälel wanade skytide järeltulijaks uue nime all. See mõib

küll väga võimalik olla. Sarmatid on siis wanad Ugri-Mongoli sugu rahwas olnud. See sünnib ka väga hästi sellega kokku, mis Herodot skytidest kirjutab. Et venedid on sarmatidega sega-abelude läbi nagu inetumaks saanud, on väga ajakohane sõnum. Ka Herodot ütleb, et skytid ilusad inimesed ei olla olnud. Herodot elas aga waewalt wiisjada aastat enne Tacitust. Herodoti nimetatud rahwastest, kes praegusel lõunewenemaal üks teise kõrwal elasid, ei wõinud selle aja sees väga palju endid muutnud olla. Tõesti leiame siis ka skytid sarmatides ning melanchlaenid ja neürid aegsides ning fennides üles, kuna venedid uuesti juurde on tulnud. Selle juures ei kahtle ka keegi õpetlane, et Ugri-Soome sugu enne on Euroopasse tulnud, ning

siis alles tulivad wenelased ja teised Slaawi sugu rahwad. Germani sugu rahwad on aga wiist enne Ugri sugu rahwaid siin olnud.

Pöörame jälle nüüd aestide juurde tagasi, siis peame kõige selle järele tunnistama: meil ei ole mingit põhjust arwata, et aestid Germani sugu rahwas on olnud, küll aga on meil palju enam asja neid Gesti rahwa esivanemateks arwata, ja seda nad kahtlemata oliwad. Selles arwamises on ka kõige kuulsam ja tublim Tacituse tundja, Tartu professor Dr. Leo Meyer, õpetatud Gesti seltsi president. Tema kindel mõte on: Gestlastel on seesama nimi, kuna neil õpetlastel, kes ütlevad, et aestid Germani sugu on, muud ei ole kui paljas arwamine, millel tõendust ega põhjendust ei ole.

Muutartusega vaatame selle asja pääle tagasi, kuda warsti pärast Kristuse sündimist meie rahwa nimi muinasaja tundedest üles kerkib ja kuda esimene sõnum Gesti rahwa üle meile teatust annab, kuis aegtid, wanad muinasaja eestlased, ja fennid, wanad muinasaja soomlased on elanud ning oma naabritega ümber käinud ja asju ajanud. Meie mõtleme imelise mõjuga, selle kaugel minewuse udus wendawa aja pääle, ja nagu kujud udupilwe sees waatawad esiwanemad meie pääle, kes meie, nende lapsed, ligi kaks tuhat aastat pärast neid elame — enam kui pool sada põlwe. Pühad mälestuse tundmused liiguvad meie sees, mida me ka tulewikus nendele pühitseme, kuna meie waim nende seas muinasajas wiibib.

---

toadid nad aastal 888
dunghaj is iglai mans dan
Inglifimad loastama minna
mudud ajale kuni dan suu
olud teinud. Eestlased on taast

III.

Inglise kuninga Alfred Suure
sõnum eestlaste maast.

Inglise=maal elas 9. aastaja=
jal aastast 871 kuni 901 suur
wägew kuningas Alfred, kellele
pärast auunimeks „Suur“ anti.
Tema oli oma aja kohta väga
haritud mees, edendas teadust ja
uuris ka ise hoolega. See kord
elas Euroopa põhja = rannal rah=
waid, kes alles harimata ja
metstikud olivad. Nende vastu
wõitles Alfred suure waprusega
ja püüdis jääl haridust wälja
laotada. Ka tolle aja daanlaste
vastu sõdis Alfred Suur ja

wõitisi nad aastal 893 ära, et nad enam ialgi ei julgenud Inglisemaad laastama minna, mis nad enne seda ühte puhku oliwad teinud. Tõesti on raske ütelda, milles Alfred suurem oli, kas riigi walitsemises, sõja=pidamises ja rahwaste wõitmises wõi teaduse uurimises, hariduse edendamises ja riigi ning rahwaste õpetamises. Igal pool näitab uurimine Alfred Suurt auustamise ja armastamise wäärt olevat. Ka on tema elu ja karakter nii puhas, tema süda helde ja hää, et ta juba sellegi pärast Suure nime ära oleks teeninud. Inglisemaa oli tema walitsuse hakatusel kõige wiltsimas korras, aga tema surma ajal oli terve maa kõige õitswamal järjel.

Alfred Suur oli täiesti õpetlane. Ta sai oma walitsuse töödest ja sõdade pidamisest ometi

nii palju aega ära näpistada, et enese teadust wõiks kaswata. Ise enese käega kirjutas ta hulga raamatuid, mis sügawast mõtlemisest märku annawad. Et maailm sel ajal alles tundmata oli, siis saatis kuningas Alfred reisijaid wälja wõõraid kaugemaid maid uurima ja tundma õppima. Üks niisugune reisija oli õpetlane Wulfstan. Terawaltarkusega kuningas kirjutas siis õpetlase juust ise üles, mis see reisil oli kuulnud ja näinud. Järgmine kirjatiitl on siis ka kuningas Alfredi enese sülest, ja meie paneme ta sõna sõnalt Eesti keelde. Ta käib nii:

„Wulfstan ütles, et ta paganate juurest tuleb, et ta seitseme päewa sees Truso linnani jõudnud ja laew terwel teel purjede all olnud. Beonodi-maa (endine wendide ehk wenede maa),

olnud tüüriſõrwa pool olnud ja paleſõrwa pool Langland (nüüd Langeland), Laeland (nüüd Laaland), Falster (nüüd teadmata) ja Sconeg (nüüd Schonen). Siis oli meil paleſõrwa pool Burgendaland, kus neil oma kuningas on. Pääle Burgendaland'i (nüüd Bornholm) olivad meil need maad paleſõrwa pool, mille järgmised nimed, esiti Bleking, siis Meore (nüüd Möre), siis Cowland (nüüd Deland) ja wiimaks Gotland. See maa on Rootſimaa päralt. Weonodi-maa oli terve tee ajal tüüriſõrwa pool kuni Wislemuda'ni (nüüdne Weichſelmünde). Wisle (nüüdne Weichſel ehk Wisla) on väga suur jõgi, mis Witlandi (Witi-maad) ja Weonodi-maad lahutab. Witi-maa on e e ſ t l a ſ t e päralt. Wisle tuleb Weonodi-maalt (Wenede-maalt) ja jookseb E e ſ t i

merde; ja Gesti meri on kindlasti 15 penikoormat lai. Siis tuleb Ilfing (jõgi) idast Gesti-merde sellelt järvelt, mille kaldal Truso inn seisab, ja jooksewad mõlemad koos Gesti merde, Ilfing Gesti-maalt idast ligemale tulles ja Wisle Weonodi-maa lõuna-otsaist. Ja siis wõtab Wisle Ilfingilt nime ära ja woolab sellest mereist (Gesti mereist) põhja-lääne joonel merde, selle eest on ta Wislemuda nimetatud.

„G e s t i = m a a on väga suur, ja sääl sees on palju kind-laid linnasid (burgisid), ja igas linnas on üks kuningas. Ja sääl on palju mett ja kalapüüki, ja kuningas ja kõige rikkamad mehed joowad hobuse-piima, ja waesed ja orjad joowad mõdu. Nende seas on ka palju sõda-sid. Ja eestlaste juures ei pruulita ale (õlut), sest sääl on

mõdu küllalt. Ka eestlaste juures on kombeks, et kui keegi on surnud, siis lamab ta ilma põletamata ühe kuu oma sugulaste ja sõprade juures sees, ja jagedasti ka kaks kuud, ja kuningas ja muud kõrged mehed lamavad seda kauemini, mida rohkem warandust neil on, jagedasti poole aastat, et nad ilma põletamata on ja oma majades maas lamavad. Sa kõigel ajal, kui nad sees lamavad, peab joodama ja rõõm olema kuni selle päewani, kus nad teda ära põletavad. Siis sel päewal, kus nad teda puuridale kanda tahavad, jagavad tema wara ja pärandust, mis joomapidust ja rõõmust on üle jäänud, wiie wõi seitseme ja rohkem osa kaupa, nagu omanduse olek on. Nad panewad ta siis ümberkaudu, kõige suurema

osa külast penikoorma kaugele, siis teise, siis kolmanda (osa), kuni ta kõik ühe penikoorma pääle on ära jagatud, ja kõige väiksem osa peab kõige lähemal selle maja juures olema, mille sees surmud mees lamab. Siis kogutakse kõik mehed, kellel maal kõige kiiremaad hobused on, wiis wõi kuus penikoormat warandusest ja pärandusest eemal. Kõik jooksewad siis selle wara poole, ja see, kellel kõige kiirem hobune on, jõuab waranduse kõige suurema osa juurde ja saab selle ja nõnda üksteise järele, kui kõik wõetud on, ja kõige väiksema osa saab see, kes enesele need wiised kätte ratsutab, mis kõige lähedamal küla ligi seisawad. Ja siis ratsutab igaüks oma teed wiistega, ja nad wõiwad kõik enesetele pidada, ja selle pärast on jäl kõige kiire-

mad hobused üpris kallid. Ja kui tema warandused kõik nõnda ära jagatud on, siis kantakse ta wälja ja põletatakse ühes enese sõjariistade- ja riietega, ja nad pillawad peaaegu kõik warandused ära sellel pikal ajal, kui furnuõheha majas on, ja mis nad sedawiisi maha panewad, selle wiivad wõõrad ratsja ära ja kannawad koju. Ja see on eestlaste juures pruugiks, et kuna iga suguharu mees ära põletada tuleb, ja kui keegi ühe põlemata fondi leiab, siis peab ta seda kallisti maksma. Ja eestlastel on üks suguharu, kus nad küllma teha wõiwad, ja selle pärast lamawad furnud inimesed sääl nii kaua ja ei mädane mitte, sest et külm nendesse mõjub. Ja ehk küll kats waati ale'ga wõi weega sinna pandakse, siisgi sünnib, et kumbgi

Külmetanud on, olgu suwi wõi tali“
Nõnda on siis Alfred Suure sõnad, mis ta reisija Wulfstani suust on üles kirjutanud. Et neis nimi Gesti, nii hästi sõnades Gesti meri, Gesti-maa jne. seesama on, mis praegu meie Gesti rahwas kannab, selle juures ei kahtle jälle keegi — ei õpetlane ega muu lugeja. Aga selle juures kahtlewad weel paljud õpetlased, kas Gesti-maa ja Gesti rahwas ka Alfredi ajal, see on umbes tuhande aasta eest, ka tõesti needsamad oliwad, kes nad nüüd on. Mõned Balti õpetlased arwawad koguni, et Gesti-maa ja Gesti rahwas see kord ühe Slaawi sugu maa ja rahwa nimi olnud, ehk nad küll just nimelt ei tea, mis sugune Slaawi sugu rahwas see olnud. Gesti rahwa päralt ei arwa nad seda niue tol ajal olemat olnud.

Meie omalt poolt peame aga tunnistama: Seni ajani ei ole veel mingit a-suurust kirjakest üles leitud, mis näitab, et Gesti nimi oleks iganes ja ialgi mõne teise rahwa pärast olnud, selle pärast ei ole siis kõik arwamised selles asjas muud, kui paljad mõttekujutused. Et Gesti rahwas end alati Gesti rahwaks i s e 'pole nimetanud, see lugu ei anna veel ammuigi põhjust arwata, et ta see sama rahwas ei ole olnud. Nii kaugemale, kui ajalugu tagasi muinasajasse ulatab, on Gesti rahwas ikka jeda sama Gesti nime kandnud. Ka, nagu teada, uuriija professor Dr. Leo Meyer ütleb, et Gesti rahwal vähemalt see nimi on, kuna nendel, kes jeda salgawad, mitte midagi näidata ei ole. Et Gesti rahwas tuhande aasta eest ka palju kaugemale

Lõune poole ulatas kui praegu, see on wanumata tõsi. Maa-ilmast ära lõpnud Kura rahwas, niisama ka praegu weel umbes kolm tuhat hinge suur Liiwi rahwakene, ei ole muud kui Gesti rahwa kaks^o osa olnud, mis muinasajal kaugele Kura-maa lõune- ja õhtu-piirile mere äärde ulatasiwad ning ka Gesti rahwa nime kandsiwad. Meie ei suuda siis teijiti, kui peame ka selle rahwa, mis Alfred'i sulg ülemal antud kirjast meile tutwustab, täiesti praeguseks Gesti rahwaks ja tema maa Gesti-maaks arvama. Ei saa ja suuda meile keegi tõendada, et see ialgi teine rahwas on olnud. Selleks ei ole, nagu üteldud, mitte ühte tähtegi kirjalliku tõendust. Hobuse-piima ja mõdu joomine sünnib ka wäga hästi eestlaste kohta. Hobuse-piima joo-

wad mitmed Aasia Soome sugu rahwad weel praegu. Mõdu on ka meie rahwale alati tuntud ja armas jool olnud ja oli see wist seesama, mis meil nüüd weel juua on, wõi ka kali ehk taar. Surnute põletamine halli muinasajal on meie rahwa haudadest wäga tuntud asi, ja seda tõendawad kõik õpetlased. Pärandamise-õrme sessel wiisil, nagu Alfred jutustab, wõis ka wanal ajal eestlastel wäga hästi pruugiks olla. Tuletame ka meelde, et sõna Witi-maa wäga hästi kokku sünnib Läti nimega „Wid-senne,“ mis alles praegugi Läti-maad tähendab, too kord palju enam lõune poole ulatas ja ka eestlaste päralt olnud. Ei mingit põhjust ole arwata, et see Eesti-maa ja Eesti rahwas, kellest kuningas Alfred Wulfstani järel räägib, mitte meie maa ja rahwas ei

olnud. Rahtlemata oli see
Geesti-maa ja Geesti rahwas, ja
meil on siis tuhande aasta eest
sõnum ees, mis meie esivanema-
test teatust annab.

IV.

Arabia kirjanik Idrisi ja eestlaste maa.

Roger II., Sicilia kuningas, kes aastal 1154 pärast Kristust suri, andis Arabia kirjanikule Idrisile käsu ja soovi, et see omal ajal tuntud maailma üle pidi geografia=raamatu kirjutama. Idrisi oli seda valmis tegema, ning hakkas pea tööle. Muidugi ei olnud ta ise terwes maailmas olnud, aga ta kirjutas nende Arabia reisijate üteluste järele, kes siin ja jääl maal oliwad käinud. Ta jagas tuntud maailma seitsemesse „kliimasse,“ see

on osasse. Neist osadest käisiwad mõned lühedad wiimase osa sõnumid ka meie kodumaa kohta. Need sõnumid annawad meile wäikest aimu sellest, kuida arablased meie maast mötlejivad ja nimelt enne sakslaste süüa-tulemist umbes sada aastat. Et need kirjeldused, mis mitte meie maa kohta ei käi, nii tähele pandawad ei ole, siis jätame nad kõrwale ja tõlgime Gesti keelde üksnes selle koha, mis kindlasti Gestimaa kohta käib. Alambritesse lisame juurde, mis sugust linna wõi kohta Arabia nimega tuleb arvata. Idriji Arabia keeli kirja koht käib nii:

„Seitsmenda kliima neljas osa on Wenemaa kohad, Finmarki (Soome piiri) kohad Tabast'i maa (wiist küll Tarwasti = maa Soomes), Gestimaa ja paganate maa (ei tea kus see oli).

„Kõik need maad on tühjad ja kõrwenud, aga säääl on külasid hääs korras, ja igawene lumi. Glukohtasid on wähe. Mis Finmark'i kohta käib, on see maa paljude küladega, haritud paikadega ja karjadega; aga säääl ei ole õitswaid eluasemeid, muud kui Ebrese ja Kalmar'i linnad (tundmata; teine wist Kolmari linn): need on kaks suurt linna, aga nende ümber on tühi maa, ja elanikkudel käib käsi wiletsasti, ja nende toiduks määratud asju on wähem, kui neil tarwis, ja wihma sajab nende juures lõpmata. Kalmar'ist õhtu poole Sakkou'i linnani on 200 penikoormat. Finmark'i kuningal on kohtasid ja haritud paikasid Norfêga (Norwegi?) saarel. Kalmari linnast Katarla jõe teise suuni on 80 penikoormat ja Katarla jõest Dagh-

wata (Dago ehk Hiiu?) linnani on 100 penikoormat. Daghwata on suur õitsew linn mere ääres ja on Tabast'i = maasse arwata. Sellel maal on palju haritud paikaid ja külasid, aga wähe linnasid; külm on sellel maal weel waljem kui Finmark'is, ja külmetus ning wärin ei lähe ialgi mitte filmapilguks inimeste kallalt ära. Anhâ (wisstisti T a l l i n n a) linnast Daghwatani on 200 penikoormat. Anhâ on suur õitsew linn ja on Gestimaa järele lugega. Gestimaa järel on ka Klari (wist Râpina?) linn, on wäike linn juure kindlusega, kelle elanikud põllutööd teewad, aga wähe sellest jaawad, kuna nende karjad rohked on. Anhâ linnast kuni siia on 6 päewa tee kesk = hommiku (lõuna=ida) poole minna ja niijamati on

Uuhä linnast jellel, kes mööda mere randa reisib, kuni B ä n n u (küll õigemini Bernu ehk Pärnu) jõe suuni 50 penikoormat Zelemus'e (Kalmuse) kindluseni, natuke mere rannast eemal, 100 penikoormat. See on kindlus, mis talwel tühi seisab; elanikud põgenewad säält ära koobastesse, mis merest kaugel on, asuwad sinna ja põletawad tuld, kuni talwe päewad mööda ja külm ka ära läinud, ilma et tuli ära kustub. Kui aga suwe aeg on kätte tulnud ja udu rannalt ära kaob ning wihm ära lõpeb, pööravad nad tagasi oma kindlasse linna. Sellest on Madjara (teadmata mis) linnani 300 penikoormat. See on suur õitsew rahwarikas linn, kelle elanikud tuld kummardawad. Säält Sanu linnani paganate maal mere rannal on

70 penikoormat. Paganate maa paikade järel, mis mere rannalt eemal, on ka Rabi linn, 6 päewa teed merelt kaugel (teadmata mis linn, wist Pihkwa). Rabi linnast Klari linnani on 4 päewa teed. Klari linnast Dschintiari linnani on 7 päewa teed (wist on see Tartu linn). See on suur õitsew linn mäe otsas, kuhu üles ei wõi ronida: sääl warjawad endid elanikud Wene rööwlite eest. See linn ei seisja ühegi kuninga walitsuse all.

„Wenemaa paikade hulka on weel arwata Martari (tundmata) linn; see on suur linn Dnist'i (wist Dnjestr'i) jõe hallika juures Martari linnast Sermeli linnani on 4 päewa teed lõune poole; Sermeli on Romäide keeli Traba. Sermeli ja Martari on mõlemad Wenemaa järel; see on laiuti ja pikuti suur maa.

„Pilkasel merel on palju saari, nende seas ka kaks, kus inimesed elavad, nimelt paganliste amazoniuste (amazonide) saared.

Shtupoolsel saarel elavad aina mehed ilma naeseta, teisel saarel aga naesed ilma meheta (Nais-saar?). Igal aastal sõidavad nad üle väina, mis nende vahel, oma eneste lootuskatel. See sünnib kevade ajal, siis otsib iga mees oma naese üles, magab tema juures ja jääb mõneks ajaks, umbes ühe kuu, tema juurde. Siis lähewad mehed jälle oma saarele ja jääwad ikka kuni järgmise aasta selle sama ajani, lähewad siis jälle saarele, kus naesed on, ja teewad sääl jedasama, mis möödäläinud aastal, iga mees oma naese juurde ühe kuu jäädes; siis pööravad nad jälle oma saarele tagasi, ja nõnda teewad

nad alati, ja see on nende juures harilikuks kombeks ja kindlaks harjumiseks. Et nende juurde saada on kõige lähem paik Anha linn; kaugus on 3 päewa teed. Nende juurde võib ka saada Kalmar'i linnast ja Daghwata linnast. Aga pea keegi ei jõua tõesti neile jaartele mere paksu udu ja pimeduse pärast, kus valgus koguni puudub.

„Siin lõpeb seitsmenda kliima neljas osa. Jumalale ükski olgu kiitus!“

Nõnda on Arabia maade teadja Idrisi sõnad, mis Tartu ülikooli Hebreä ja Arabia keele professor Dr. W. Boldt on Saksa keelde tõlkinud, kust meie ka Eesti keelde oleme pannud.

Tükite näitab, kui tume maade teadmine 800 aasta eest on olnud. Idrisi ei ole muidugi

mitte siin ega mujal olnud, waid ta on onia raamatu Arabia reisiijate suust üles pannud. Niimed ja kaugused on wäga segased, ja kui Idriisi päewateedest räägib, siis ei tohi seda sugugi karwa = pääljeks arwata, waid tõsine maa on hoopis teine. Et Anha Tallinn on, see on wististi kindel, aga et Tallinnast Hiiumaale 200 penikoormat on, see ja weel mõni teine sõnum on kahtlane. Imelik on see, et Tallinna lähedal meres tõesti Naissaar, see on naeste saar, mille nimi alles praegu olemas on. Üks naabri = saartest on siis küll meeste saar olnud. Wõib siis küll olla, et ühel aina naesed, teisel aina mehed muinasajal elasiwad, kes naeste juures wõõrsil käisiwad. Unistused „pilkasest“ ja „pimedast“ merest ei ole muidugi muust kui puuduli-

sest arwamifest wõi tumedast
teadmifest tulnud, nagu muud
ütelused, mis me seletada ei saa.

Kust Idrisi ehk üleüldsi arab=
lased on oma sõnumid wõtnud,
jellest ei seisa midagi ülewal.
Niisama wähe wõime arwata,
kust Idrisi need nimed on wõt=
nud, nagu Anhâ, mis ju enne
Lindaniisa ehk Kalewa, nüüd
aga Tallinn, on, siis weel ni=
med D a g h w à t a, nüüd Dagö
ehk Hiin jaar, K l ü r i, mille
kindlus ainult arwamise najal
Räpina wõi Wastselinna kohta
tuleb, siis weel D s c h i n t i a r,
mis ilma kahtluseta muinas=
aegsels Tartuks arwata tuleb.
Duba hõlpsamini wõime arwata,
et sõnast Pärnu Arabia keeles
B a n u sai. Kõik teised nimed
on oma tähenduse poolest ko=
guni tumedad, sest üksnes Dagh=
wàta nimel on praeguse Saksja=

Rootsi keelse nimega Dagö ehk
Dagden natuke ühesugust kõla.

Ühte asja näitab see arab-
lase kiri meie maa üle selgesti,
ja see on nimelt seda, et
arablastel on tõesti
ammugi enne jahtlasi
meie maal olnud. Kas
nad maad wõi merd mööda
siia on tulnud ja siin käinud,
seda ei tea küll kindlasti, aga
wiist on arwata, et nad oma
reisijid rohkem on merel teinud.
Et arablastel 1000 a. pärast
Kristust ja enne seda siin on
käinud, seda tunnistawad ka
meie maalt leitud rahad Arabia-
maalt. Nende abiga on arab-
lastel eestlastega ja wiist ka soom-
lastega kaupa sobitanud. Nõnda
on siis Idriisi kirjeldus kindel
tunnistus meie maa rahwa ja arab-
laste kokkupuutumiseft muinasajal.

V.

Kui kaugele tagasi ulatab Eesti
muinasaeg?

Imeline küsimus! Mõnda mõt-
leb küll mõnigi. Eks Eesti
muinasaeg ulata niisamati Na-
damani tagasi, nagu kõigi teiste
oma! Jah, ulatab küll, vastame
meie. Aga siin on muidugi
mõeldud see muinasaeg, mis
teada on ja millest ajalugu meile
märku annab. Sellega on lugu
foguni teine. Meil ei ole mitte
teada, kuida Eesti rahvas alati
muinasajal on elanud. Sajad
ja tuhanded aastad on mööda
läinud, mil meie rahwa üle

palju teatust ei ole ülesse pandud.

Uga iga mõtleja eestlase waim waatab tagasi halli wana minewiku sisse ja küsib: Kes ja kust meie oleme? Kes on meie Eesti rahwa esivanemad tuhanded aastate jooksul olnud? Kus elasiwad nad? Kust on meie rahwas tõusnud ja tulnud? Kust on ta praegusele eestlaste maale asuma saanud? Jah nõnda küsib eestlane ja otsib wastust.

Dh kes teeb muinasaja ukshed lahti! Dh kes näitab Eesti rahwa käekäiku wanast hallist ajast saadik! Dh kes awab tumeda minewiku teadmise hallika wejivärawad! Kes on see mees, kes wõib wankumata tunnistuste najal tõendada: seda ja seda teed on Eesti rahwas muinasajal kõndinud! Kõua peame seda meest ootama.

Ilma teadmata ei juuda
Gesti waim siiski sellest ajast
jääda. See olek on tuimuse
märk. Selle pärast püüawad ärk-
samad suguwennad sõnumid ja
tähendusi kokku koguda, mis
nad uurides leiawad.

Wäga wanast ajast ei anna
meile keegi muu teadmist, kui
üksi meie keel, mida kõneleme.
See on teiste keeltega sugulane,
see on: tema sõnad ja põhjus
käib teiste keelte sõnade- ja põh-
jusega ühte, ja see sõrdlus ai-
tab meid ka muinasaega uurida.

Keeteadus tunnistab meile,
et kord wäga wanal ajal mitme
tuhande aasta eest on üks suur
rahwasugu elanud ja nimelt
Aasia = maal. See rahwasugu
kõneles keelt, mis niihästi nüüdse
Gesti, Soome, Magyari, Türgi,
kui ka nüüdse Hiina, Mongoli
Mandschu, Jaapani keele isa oli.

Sõjad ja elukohta muutmised tulivad. See rahvas langes kahte harusse: Üks haru oli see kellest aega mööda Hiina, Jaapani, Korea, Mongoli, Mandshu, ja muud rahwad oma keeltega tekkisivad; teine haru oli see, kellest Siberi Soome sugu rahwad ja pääle nende türklased, tatarlased, magyarid, vogulid, tšheremissid, permlased, tšhuwaschid, wotjakid, sürjanid, mordwinid, samojedid, lapid, soomlased ja eestlased aastatuhandetel on saanud. Nõnda läksivad siis kaks esialgulist suurt haru jälle isekeskes mitmeks osaks, kellele igäühele oma keel sai. Teine haru rändas suuremat osa Aasiast wälja ja asus Europas elama.

Sellest ajast, mil meie esiwanemad Aasiast oma sugulastest lahkusivad, ei anna

üksigi kiri tege sõnum teatust.
Nende elutäit jäi koguni tume-
daks, nende haridus väheseks.
Nga need, kes Aasiasse asuma
jäiwad, oliwad kõrgesti haritud
rahwad, sest Hiina ja Jaapani
haridus on wanem kui kõigi
teiste rahwaste haridus maail-
mas. Nõnda on siis see sugu
rahwas, kellest ka Eesti rahwas
on wälja wõsunud, kõige wanema
hariduse soetaja ja ka kõige
suurem arwu poolest. Üksnes
Europasse tulnud harust ei tea-
tud waheajal midagi.
Siin ja jäl lipstatawad wa-
nal hallil ajal mõned teatused
üles, mis nagu meie esiwane-
mate kohta käiwad; aga neid
kindlaks tunnistada ei ole kerge.
Siiski ei taha me neid tähele-
panemata jätta. On ju loomeli-
kõik tähtjas, mis Eesti esiwane-
mate kohta käib.

Greeka kirjameest Herodot'i loetakse kõige ajaloo isaks. Tema oli esimene, kes üleüldse selgemalt hakkas inimeste tähtsamaid tegusid ja sündinud asju kirja panema.

Spetlased, uagu teada, on nüüd leidnud, et ka Herodot'i kirjades mõnda on, mis meie Eesti esivanemate kohta sünnib. Mõnda kirjutab Herodot, et põhja pool taugel Greeka maast, see on siis üsna praegusel Wenemaal, ehk meie praeguse elupaiga ümber kaudu, üks rahvas elas, keda tema ja teised „melanchlaine'deks“ nimetavad. Sõna „melanchlaine“ tähendab aga „must kuub“. Mõnda elas siis juba Herodoti ajal mitu sada aastat enne Kristuse sündimist meie määdsel kodumaal ja ümber kaudu üleüldse põhja-Wene maal üks rahvas, kes „musta kuube“

kandis. Saksas Wene ega üle-
üldse Indo-Germani sugu rah-
was ei wõinud see oõla, sest need
ei ole ialgi muste kumbesid kand-
nud, nii palju kui see teada on,
waid nende õilifonnad oliwad
enamasti walged, hallid wõi
muu karwalised.

Kõnda on siis lugu nii, et
õisna wägisi tuleb neid Hero-
doti musta-kõue-mehi meie esi-
wanemateks arwata. Kas nad
tõesti Gesti esiwaned oliwad,
see on muidugi weel asi, mida
kindlasti ütelda ei wõi ja mida
weel waja sügawamalt järele
uurida. Wõib olla, et see kord
kindlaks jääb. Kui aga need me-
lanchlained tõesti Gesti esiwane-
mad oliwad, nõh siis oliwad nad
enne sedasuurelt Aasia-maalt siia
rännanud.

Ka neid õpetatud mehi on
olnud, kes ütlevad, et suur

Meda ehk digemini Madai rahwas muud ei olnud kui Eesti-Soome sugu inimesed. Sõna „Mada“ ise ei tähenda muud midagi, kui praegust Eesti sõna „maa“ millest on Eesti keeles välja langenud; olla siis „Mada“ mees end niasamati nimetanud, nagu ka meie rahwa liikmed endid „maa = mees“, „maa = inimene“ nimetasivad. Ungarlased nimetasivad endid ka „magyar'ideks“. Kuulus keeletundja akademikus Hunfalvy ütleb, et sõna „magyar“ ka on tõtku pandud sõnadeist „ma“ = maa ja „gyar“ = inimene ehk wees. Kõnda näeme siis, et kolm Soome-Ugri sugu rahvast end „maa-inimesteks“ hüüawad, need on Madai ehk Meda, Ungari ehk Magyari ja Eesti rahwas. Kas see kõik peaks kogemata olema? Ei usu. Rahwaste elus mei

ole midagi tähtsamat asja ko-
gemata. Enne Kristuse sündimist elas
praegusel kesk-Wene maal sakš
rahvast, need olivad Skythid ja
Sarmatid. Ka neist rahvastest
arwab suurem jagu õpetatud
mehi, et nad Soome sugu ol-
nud, kuna teine jagu neid Wene
rahwa esivanemateks peab. Al-
les hiljuti ütles üks tubli õpe-
tatud mees, prof. L. Stieda,
ühelt päälüft, mis Wene-maalt
leiti ja juba paar tuhat aastat
wõis wana olla, et see üks
Skythi pääluu on. Aga see
pääluu oli Soome sugu rahwaste
pääluude moodi, ning ei sugugi
Wene ega Sakša pääluude jar-
nane. Siin on üks tunnistus
rohkem, et skythid Soome-Ugri
sugu rahwas olivad. Magharid
nimetawd end ka nüüd imetihti
kõnes ja laulus Skythi wõsakš.

Muid sõnumid enne Kristuse
sündimise ajast ei ole palju
leida, ja mis on, need on kaht-
lased. Aga siin ei ole kahtsi-
pidi mõelda, et kui mõnel õpetatud
mehel võimalik oleks sügawa-
malt järele uurida, siis leiaks
ta wististi ka kindlaimaid sõnu-
mid meie Gesti esiwanemate
elu üle.

Pool sada aastat pärast Kristuse
sündimist elas kuulus Rooma
kirjamees Tacitus. Tema kirjades
leiame, nagu teada, koguni Gesti
nimegi. Tema kirjade järele on
Gesti rahwa elukoht peaaegu
siinjasamas, kus praegu Gesti rah-
was elab ja paari päewa teed
lõune poole. Tacitus nimetab
eestlasi „Aesti“ rahwaks.

Üks osa õpetatud mehi ütleb,
et Aesti rahwas, keda Tacitus
nimetab, mitte Gesti rahwas ei
olla olnud, waid see olnud üks

Saksa sugu rahwas, kelle nimi pärast eestlastele jäänud. Teine jagu litleb otsekõhe wälja, et Tacituse Aesti rahwas keegi muu ei olnud kui praegused eestlased. See on ka meie arwamine. Eestlased elaswad wististi juba Kristuse sündimise ajal siinjas, kus nad praegu asumas on. Et nad merewäiku (bernsteyni) korjaswad, see on wäga hästi wõimalik, sest nende asupaik ulatas sinna mere kallastesse, kust merewäiku leida on. Ka näitawad asjad ja pääluud, mis meie kodumaa pinnast sügawalt on wälja kaewatud, et need meie sugu rahwa omad on.

Rooma kirjaniku Tacituse sõnumid eestlaste kohta on wäga tähtsad. Seda oleme meie teisel kohal selgesti näidanud, Et peaks enne järele jäetama, kui kindlasti on wälja saadud,

ei Aesti rahwas tõesti meie rahwas oli. Wõib olla, et weel mõnigi tunnistus wanast ajast ilmsiks tuleb, mis koguni selgesti näitab, et Tacituse Aesti rahwas keegi muu ei olnud kui Gesti rahwas. Et Aesti nimi feesama on, wida Gesti rahwas praegu kannab, see on kindel, nagu juba enne oleme ütelnud. Aga et hulk õpetatud mehi tõendada tahab, jeda nime kandnud Kristuse sündimise ajal keegi teine Saksa sugu rahwas, ja eestlased pärinud selle Saksa rahwa nime pärast enestele, siis on kõige kindlamini tunnistada, et see meie Gesti rahwas oli, keda Tacitus kirjeldab.

Siin võiks küll mõni wäsi tahtlust äratada, millele meie mitte kõrwu finni ei tahtnud panna, siisgi pidime ütleva, et siin tahtlus mitte nii suureks jega.

pahaks ei ole arvata. Tacitus kirjeldab ka ühte „Fenni“ rahvast. See Fenni rahvas on kahtlemata nüüdne Soome rahvas, keda ju kõik Indo-Germani sugu rahvad ka täna päeval „finn“ideks hüüavad. Keeleteadus tunnistab, et Tacituse ajal, see on umbes Kristuse sündimise aja ümber, Soome ja Gesti keel üks oli ja mitte kaks. Soome ja Gesti keel on veel praegu nii sugulased, et eestlane soomlast lihtkõnes peaaegu täiesti mõib mõista, nõnda olivad nad siis Tacituse ajal üksainus keel ja selle järele ka soomlased üksainus rahvas; Tacitus ei mõinud ehk siis nende kahe vahel sugugi vahet teha; ta nimetas wist „Fenni“ nime all ka eestlasi, aga nüüdne Gesti nimi oli mõne Saksa sugu rahwa pärast.

Riisjugal mõttel on oma jagu õigust. Aga mõtleme selle pääle, et ju Tacitus ise meie maal ei käinud, waid Rooma linnas elas ja üksnes teiste käest nende rahwaste üle, kes siin maal elasiwad, wõis teatusti koguda; mõtleme selle pääle, et wanal ajal iga keel weel rohkem murretesse on langenud kui nüüdsel ajal; mõtleme selle pääle et eestlased seetord wiisisti palju laiemalt elasiwad ja Soome jugu rahwaste käes nüüdne suurem jagu põhja-Benemaad oli; mõtleme selle pääle, et kirjanik Tacituse sõnnumi järele Aesti rahwas tublimad põllumehed oliwad kui germanlased, see on sakslased; mõtleme selle pääle, et aastat 700 kuni 800 pärast seda eestlaste nimi kui praegune rahwas täitsa ilmsiks tuleb, siis ei wõi muud arwata, kui et Ta-

cituse aegtid Gesti esiwanemad oliwad. Tacitus ütleb otsekohe, et nüüdiiste sakslaste esiwanemad põllutöös tuimad oluud. Seda ei wõi eestlastest mitte ütelda. Nii kaua kui teated eestlastest wanasse aega tagasi ulatawad, on nemad ikka tublid usinad põllumehed olnud. Tacituse sõnumist oleme teisel kohal pikemalt kõnelenud.

Pärast Tacitust jääb Gesti nimi jälle ligi pooltuhat aastat unustusse. Siin ja sääl näib küll üks wõi teine sõnum olewat, mis meie rahwa kohta wõiks käia, aga see on nii wähe ja kahtlane, et sellest jutugi ei ole. Wisjisti on mõnigi kirjamees ka sellel ajal mõnda sõna meie rahwa üle kirjutanud, aga teada ei ole sellest nii hästi kui mitte midagi. Alles pääle 500 a.p. Kr. kõneldashje jälle ühes sõnumis kaunis

tähtjasti meie rahwa üle. Selles sõnumis üteldakse selge sõnaga, et Gesti- ja Liivi-maa elanikkude poolest Rooma keisri Theodorich'i juurde saadikud on saadetud. Need saadikud on keisrile merewaiku kingituseks wiinud. Keiser on neid lahkesti vastu võtnud ja oma suurt rõõmu selle üle avaldanud, et saadikud teda nii kaugelt maalt on teretama tulnud. Ta on saadikutele ka wasta = kingitusi andnud, ja need on wäga rõõmsal meelel jälle tagasi oma-maale läinud.

Sellest sõnumist kuuleme siis jälle Gesti nime. Aga weel enam! Ka Liivi rahwa nimi on siin selgesti nimetatud. Nõnda on siis umbes 500 aastat pärast Kristust Gesti ja Liivi rahwa nimi üsna tuntud olnud. Ka on tähele panna, et

ka siin jälle merewaigust kõnel-
dakse. Nõnda on siis Aesti
rahwas, kelle üle Tacitus tea-
tust annab, ja need eestlased,
kes keiser Theodorich'i juurde saa-
dikuid saatsiwad, ühed ja need-
samad, mis juba sellest näha,
et merewait nende juures on
rimetatud. Eestlased on wanal
ajal wiisisti suured ja kuulsad
merewaigu kauplejad olnud, kuna
täna päew sellest enam niihästi
kui midagi ei teata.

Sellest wiimasest sõnumist
õpime aga ka seda tundma, et
eestlased sellel ajal, kui nad
Rooma keisrile kingitusi wiisi-
wad, waba ja oma jalal seisew
rahwas on olnud. Kui nad
seda mitte ei oleks olnud, siis
ei oleks nendel ka wõimalik ol-
nud saadikuid ja kingitusi saata,
sest ühe wõõra riigi alamad
ei wõinud mitte teise riigi keis-

rile kinguist wiia. Weel wä-
hem wdimalik on, et orjad seda
on teinud.

Kui Gesti ja Liivi saadikud
Rooma keisri juures olivad ol-
nud, siis jäi Gesti nimi jälle
Alfred Suureni, kellest me teisel
kohal rääkisime, umbes 890.
aastani üsna unustusesse. Kui
see aeg mööda, siis alles astub
Gesti nimi ajaloos selgemalt üles.

Üsna kindel teatus eestlaste
üle on ka nimelt see, mis meie
Wene ajaloo kirjutajate esi-isa
Nestori kirjades leiame. Tema
nimetab Gesti rahvast selgesti
ja teatab, et üks jagu neid tema
ajal Wene ülema walitsuse all
oli. Waenust ega pahandusest
wenelaste ja eestlaste wahel ei
ole niihästi kui midagi kuulda,
aga küllalt on teada, et wene-
lased eestlastega on sõpruses
elanud ja et wenelased eestlas-

tele kutse pääle on appi tulnud, kui muud wõõrad rahwad eestlaste kallale kippusiwad.

Teine teatus on see, mida ka G. R. Jakobson oma „Kolmes isamaa kõnes“ iseäranis tähtjaks arwab. See on teatus, et wanad preislased olla eestlaste käest põllutööd õppinud. Kui kindel see teatus on, seda ei ole meil wõimalik praegu läbi katsuda. Gesti rahwa kohta sünnib ta wäga hästi. Et meie rahwas alati on põlluharija olnud, see on tõsi. Miks ei peaks siis ka wõimalik olema, et eestlased põlluharijast mõnele teisele rahwale õpetasiwad, kes põllutöös weel mitte nii kaugel ei olnud? Et eestlased rohkem põllutööd mõistsiwad kui germanlased ja selle järele ka preislased, kes slaawlased oliwad, aga pärast saksa muutusiwad, see on

kindel, ja seda on juba ka Tacituse sõnumist näha. Riisugune sõnum on aga ka meie rahwale auuks: Põlluharimine on alati kõrgema ja parema hariduse märk olnud.

Kolmas teatus on see, mille järele wanad eestlased on suured laewamehed ja mere-rööwliid olnud. Mere-rööwliid ei olnud enne-muistsel ajal muud midagi, kui mere-walitsejad, sest muistsel hallil ajal oli see mere-walitseja, kes säääl jõudis teistest üle saada ja teiste laewu ära wõtta. Praegune Balti Lääne meri oli täitsa eestlaste all, ja nemad oliwad sellel merel käimise peremehed. Üks sõnum teatab, et eestlased mitte üksnes merel wägewad ei olnud, waid et nad omia sõjalaewadega ka Rootsi maale läksiwad ja endist kurja sellega kätte maksiwad, et

nad snure Sigtuna linna Rootsi
rannas koguni ära häävitasivad.
See sõnnm annab tunnistust,
et Gesti esivanemad on wapräd
ja tugewad sõjamehed olnud, kes
ka merel wäga hästi toime
saiwad.

See Weel üks teatus on, mis
eestlastest enne sakslaste fiiatu-
lemist kõneleb, ja see teatus on
selle kuulsa reisija poolest, keda
Inglise kuingas Alfred Suur
ühetsandas aastasajas meie ko-
dumaale saatis maad läbi uu-
rima. Reisi ajal on meie maa
läbi käinud ja siin kaunid lin-
nad, põlluharimist ja kaunis
kõrget waimujärge leidnud.

Ka selle wiimase teatuse kohta
ei ole õpetatud mehed just ühel
meelel. Ühed ütlevad, need eest-
lased, keda Alfred Suure saadi-
dikud näinud ja kirjeldawad, ei
olla mitte needsamad eestlased,

kes praegu seda nime kannavad, waid koguni teised. Aga sellel ütetusel ei ole mingit põhja. Sakslaste siiatuleku ajal kandfiwad eestlased praegust nime. See ei ole siis wõimalik, et nad paar sada aastat enne seda weel seda nime ei kandnud, Paari saja aasta sees ei wõinud nad mõne rahwa käest nime saada ja selle uue nime all ka teiste rahwaste seas tutwaks tõusta. Selleks ou wiisisti palju pikemat aega tarwis. Meie wiimane arvamine on, et seni ajani weel üksigi õpetatud mees kindlasti ei wõi näidata, et Eesti nimi ennemuiste on mõne muu rahwa pärast olnud. Ja seni kaua, kui seda ei ole näidatud, on üksnes üks arvamine wõimalik ja õige, see on: Eesti nimi on sellest ajast saadit, kui teda esimest korda nime-

tati, alati ja ikka praeguse
Gesti rahwa nimi olnud — üks
kõik, kas see nimi Gesti keelest
enesest on tõsnud wõi muude
rahwaste poolest weile antud.
Gesti nime saab meie rahwas
ka edespidi kandma, nii kaua
kui ülem waim, kelle käes kõigi
rahwaste juhatus warjul seisab,
temale iga ja elu kingib.

Meie oleme nüüd lühedalt
nende aegade pääle tagasi waa-
danud, mida Gesti rahwas enne
sakslaste siiatulemist ou läbi
elanud. Nõrgad on need sõnu-
mid, ja mõned nendest on üks-
nes ühe jao õpetatud mehe läbi
tõeks peetud, kuna teine jagu
neid kahtlajeks peab. Siin oleks
unrimist waja. Suured rahwad
peawad eudil professorid ja
akademikused, kes niisuguseid asju
ja sündmusi uuriwad. Meil
eestlastel ei ole see wõimalik

muidu kui suure ühenduse läbi. Kes aga paneb eestlased ühte? Kes toob kõik isamaa pojad ühte seltsi kokku, et see selts rahajõu poolest vägivalds lähets ja teele uing wana aja uuriatele abi suudaks anda ka Eesti rahwa uinewiku selgitamiseks? Kirjameeste selts peaks see selts olema? Aga millal jõuab kirjameeste selts nii kaugele? Ajalehed ei jõua ka selleks abi anda, sest nende jõud on wäike ja just need lehed on endid unesti arendanud, kes oma ameti ja waiuwõuu poolest wõitšiwad asja ette wõtta.

Sellegi pärast on mei kohus kõik teha, mis iganes wõimalik. et Eesti rahwa minewik selguks. Ka meie leht saab kõigest wäest püüdma teha, mis ta jaksab, ja kui meie rahwas ka edespidi meie lehte usaldab ja laeb, nagu

seeni maani, siis saab weel ka oma poolt midagi teha wõimalik olema.

Küll aega mööda weel mõndagi asja sellesil ilmsiks tuleb, kuida Gessii esivanemad kangelst Aasiast on Euroopasse tulnud elama ja wiimaks praegusele maale elama jäi.

Siind 20 fop.